

Özbekistan'daki Devlet Okullarında Çalışan İlkokul Öğretmenlerinin Kapsayıcı Eğitime Yönelik Sorunları

Adolatjon Abdulaminova

T.C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Anahtar kelimeler: eğitim, kapsayıcı eğitim, çocuklar, ilkokul

1. Giriş

Kapsayıcı eğitim, UNESCO tarafından “öğrenenlerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme süreci” olarak tanımlanmaktadır.

Kapsayıcı eğitime giden yolda normalleştirme, özel eğitime ihtiyacı olan bütün öğrencilerin, mümkün olduğunca genel nüfus içindeki akranlarının sahip olduğu şartlara yakın şekilde eğitim hizmetlerine erişmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Kaynaştırma, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin, ihtiyaçları doğrultusunda fiziki ortamlarda gerekli düzenlemeler yapılarak genel eğitim sınıflarına yerleştirilmesi, derslere ve sınıf etkinliklerine en az yardımla katılması olarak tanımlanır.

Çocukların nitelikli bir eğitime erişimi, katılımlarının artırılması ve olası ayrımcılıkların azaltılması kapsayıcı eğitimin temel hedeflerindedir.

Kapsayıcı eğitim ortamlarında; tüm çocukların bireysel özellikleri, gereksinimleri, ilgileri ve tercihleri dikkate alınarak eğitim programı, ortamı, yöntemleri ve materyalleri çocuklara uygun hale getirilir. Bu, eğitimde fırsat eşitliğinin ve adaletin sağlanması için önemlidir. Kapsayıcı eğitimin bir diğer önemli özelliği de aile katılımına ve toplumsal katılıma verdiği değerdir.[1]

Kapsayıcı eğitimde, erişim, katılım ve destek olmak üzere üç temel bileşen vardır.

“**Erişim**” öğrencilerin, çoklu ve çeşitli öğrenme fırsatlarının sunulduğu, ilgi ve ihtiyaçları çerçevesinde etkinliklerin planlandığı kaliteli eğitim ortamlarına ulaşması olarak tanımlanır. Öğrencilerin eğitim ortamlarına erişimi, evrensel tasarım ve yardımcı teknolojiler gibi uygulamalar kullanılarak desteklenir. Erişim, kapsayıcı eğitim uygulamalarının ilk adımı olup tek başına yeterli değildir.

“**Katılım**” öğrencilerin günlük etkinlikler, rutinler ve ortamlar içinde gelişim ve öğrenmelerini destekleyerek erişim kavramını genişletir. Öğretmenler tarafından öğrencilerin katılımı, gelişim ve öğrenmeleri, sınıf etkinlikleri, rutinleri ve geçişleri sırasında sistematik olarak kullanılan doğal öğretim yaklaşımları yoluyla desteklenir.

Destek, özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar ve onların aileleri de dâhil olmak üzere farklılıklardan etkilenmiş bireylere kapsayıcı eğitim bağlamında hizmet sunan öğretmenlerin, uzmanların ve uygulayıcıların, sistematik bir şekilde desteklenmesi için gerekli altyapının oluşturulması ve sürdürülmesidir. Bu bağlamda ele alınabilecek destekler, mesleki gelişim fırsatlarını, sınıflardaki öğretmen-çocuk oranının düzenlenmesini ya da kapsayıcı eğitim uygulamalarının yapıldığı sınıflara yardımcı öğretmen veya destek personelinin verilmesini içerir. Bu altyapının oluşturulması, kapsayıcı eğitim uygulamalarının başarılı bir şekilde uygulanması açısından kritik bir öneme sahiptir. (Tubitak, Ansiklopedi)

Dünyada ve Türkiye’de 1980’li yıllar “*kaynaştırma eğitimi*”, 1990’lı yıllar “*bütünleştirme*”, 2000’li yıllar ise “*herkes için eğitim*” yaklaşımı bağlamında “*kapsayıcı eğitim*” uygulamalarının teorik ve uygulamalı olarak tartışılması ve yaygınlaştırılması çabalarına sahne olmuştur. Tarihî süreç içerisinde normalleştirme hareketiyle başlayan değişim, günümüzde kapsayıcı eğitim anlayışına dönüşmüştür. Son zamanlarda dünyada kapsayıcı eğitime ilişkin çalışmalar artmaktadır. Türkiye’de de son yıllarda yaygın olarak kullanılan bütünleştirme kavramı yerini, kapsayıcı eğitim kavramına bırakmaya başlamıştır.

“Ben çocuğu tanımadan mezun ettiğimizi düşünüyorum. Hiç konuşmuyoruz bile ‘bu nasıl bir çocuk’... Yani mesela sene sonunda bir şey yazdırıyorum, ben şaşırıyorum mesela ‘bu [öğrenci] böyle birisi miydi, bu dertleri mi vardı, niye konuşmadım’ diye. Gerçekten birkaç çocuğu ben alıp bir yerde kahve içtik, bir dertlerini anlattı, çok sık yapmıyorum bunu ama inanın o kadar çok diyalogumuz değişti ki okulda ve siz onu yarattıktan sonra o çocukla birçok şey inşa edebilirsiniz. Yeter ki sizi karşı cephe olarak görmesin. Bir şeylerin sizin sayenizde farkına varabilsin. Yoksa bu gider böyle, güçlü olan kazanır.”

Kapsayıcı eğitim odaklı bir öğretmen eğitimi programında ‘öğretmen-öğrenci arası iletişim’ konusunun ele alınması iletişim becerilerin geliştirilmesinin ötesine geçmelidir. Yukarıdaki alıntının işaret ettiği gibi, öğrencilerin var olan donanımlarını, becerilerini, eğilimlerini ortaya çıkarabilmeye ilişkin öğretmenlere yol göstermelidir. (Müge, 2016.)

Öğrenciler kapsayıcı anlayışa çağırın bu tür etkinliklerin kendilerini dönüştürücü etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, bu tür etkinliklerin yapılabildiği derslerin saatinin az olduğunun bir öğrenci tarafından altının çizilmiş olması da dikkate değerdir. Raporun önceki bölümlerinde daha ayrıntılı olarak ele alınmış olan öğrenci-öğretmen iletişimi de kapsayıcı eğitimin olmazsa olmazları arasında görülmektedir. Etkili bir iletişim kurabilmek için de öğretmenler gündelik işleyişin daha esnek olması

gerektiğini düşünmektedir. Tüm öğrencilerin içerildiği bir eğitim ortamı yaratabilmenin önemli bir koşulu kuşkusuz öğretmenlerin öğrencilerin özellikleri üzerine düşünecek, birbirleriyle konuşacak zamanlarının bulunmasıdır.

Öğretmenlere göre, kapsayıcı eğitimin önemli bir bileşeni de veliler olmalıdır; çünkü velilerin desteğinin ve aktif katılımının sağlanamadığı bir yapıda kapsayıcı eğitimden söz edilmesi mümkün değildir. Ne var ki öğretmenlerin büyük çoğunluğu velilerin “ilgisizliğinden”, “veli toplantılarına dahi gelmeyebildiklerinden”, dolayısıyla “okulun aile ile işbirliği yapamadığından”, velilerin “özellikle devlet okullarında fazlasıyla geri planda” olduklarından yakınmaktadır.

Kapsayıcı bir eğitim anlayışı, şüphesiz, çocukların okul dışı hayat pratikleri ile okulda kurgulanan eğitim arasında ilişki kurabilen okul uygulamalarını gerektirmektedir. Bu anlamda, velilerin içerilebilmesi için nasıl stratejiler geliştirilebileceği de tartışılması gereken konular arasındadır. Kapsayıcı eğitim ortamlarında eğitim gören öğrenciler, ayrıştırılmış sınıflarda eğitim gören akranlarına göre daha hızlı bir şekilde iletişim, sosyal ve akademik becerilerini geliştirebilmektedirler (Hunt vd.,2007).

Bunların yanında kapsayıcı eğitimin şu yararları vardır:

- Engelli çocukların sahip oldukları engel durumlarına göre eğitim sistemi sunulur.
- Tüm çocukların gereksinimleri, ilgi ve meraklarına göre öğrenme ortamları düzenlenir.
- Eğitimde eşitlik ve hakkaniyet ilkelerine olanak sağlar.
- Eğitimde adillik ve adalet sağlanır.
- Eğitim ortamlarına ailelerin ve toplumun katılımı sağlanarak, destek vermelerinin önü açılır.
- Engelli öğrencilerin özgüvenini arttırarak, gelecek hayatlarında başarılı olmaları sağlanır.

Engelli bireylerin istihdam yaratarak, kendi ayakları üzerinde durmalarına yardımcı olur.

Ortak öğrenme ortamları öğrencilerin normal eğitim zamanlarının çoğunu kapsar. Bu kapsamda sınıflar, kütüphaneler, spor salonu, kültürel etkinlik sahaları, dinlenme ortamları ve oyun alanları bulunur. Ortak bir öğrenme ortamı, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin akranlarından ayrı olarak buldukları bir ortam değildir.

- Tekerlekli sandalye ile yaşayan bir öğrencinin okul çıkışı arkadaş toplantıları ya da tiyatro gibi etkinliklere katılabilmesi senaryosunu ele alalım. Bu durum karşısında karşılaşılabileceği zorlukları ortadan kaldırmak kapsayıcı eğitim anlayışının bir parçasıdır. Ulaşım araçlarının, etkinlik konumunun ve saatinin uyarlanması gerekir

- Disleksi sahibi bir öğrencinin derste diğer arkadaşlarının yaptığı gibi okunması gereken bir kitabı okumak yerine sesli dinleyebilmesi bir örnektir.
- Isaret dili kullanan işitme engelli bir öğrencinin kendi durumuna uygun ayrı sınıflarda eğitim görmesi değil. Bilakis, öğretmenleri ve öğrenci arkadaşları onunla iletişim kurmak için işaret dilini kullanmayı öğrenir.
- Ana vatanlarından göçmek zorunda kalan öğrencilerin nitelikli eğitime ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Savaş gibi özel durumlar nedeniyle oluşan psikolojik engeller için psikolog desteği sağlanmalıdır.

Kapsayıcı Eğitim, Dünyada ve Türkiyede Geçmiş

Kapsayıcı eğitim bir program, müfredat ya da yaklaşımdan ziyade, her şeyden öte bir anlayıştır. Geçmişte her ne kadar sadece engelli bireyler üzerine kurulmuşsa da günümüzde tüm dezavantajlı bireyleri kapsamaktadır. Kapsayıcı eğitimde her geçen gün bireylerin eğitim haklarının ve olanaklarının artırılması için çaba sarf edilmektedir. 1970'li yıllarda başlayan bu süreç, öğrencilerin gereksiniminden, öğretmen eğitimlerine ve veli katılımlarının planlanmasına kadar gelişim kaydetmiştir. Her ne kadar okulların fiziksel koşulları, öğrenme ortamları ve öğretmenlerin bilgi olarak eksik kaldıkları ifade edilse de, gelinen nokta hiç de azımsanmayacak bir düzeye gelmiştir.

Kapsayıcı eğitimin bu minvalden sonra yaygınlaşması ve uluslararası boyuta taşınması, 2000'li yıllarda UNESCO, UNICEF kuruluşların bu kavramı gündemlerine almasıyla başlamıştır. Bu kuruluşlar sayesinde kapsayıcı eğitim sadece engelli bireyleri ilgilendiren bir eğitim olmaktan çıkarak tüm dezavantajlı grupları ilgilendiren bir model haline dönüşmüştür. Bu kavramın diğer ülkeler arasında yaygınlaşmasını sağlayan birçok bildirme, plan ve kılavuz vardır. Bunlardan bazıları; Salamanca Bildirgesi (The Salamanca Statement- UNESCO, 1994); Dakar Eylem Planı (The Dakar Framework for Action- UNESCO, 2000); Kapsayıcılık Kılavuzları: Herkes için Eğitime Erişimi Sağlamak (Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all- UNESCO, 2005) sayılabilir. Dünyada ve Avrupa'da yaşanan bu gelişmeler ile birlikte 2000'li yılların sonunda kapsayıcı eğitim sadece engelliler için istenen bir model olmaktan çıkıp, tüm dezavantajlı bireyleri içine alan bir model haline gelmiştir (Mac Ruairc, 2013). Kapsayıcı eğitimin Türkiyede 2016 yılının sonlarına doğru ifade edilmeye başlanmıştır. Ancak Türkiyedeki kapsayıcı eğitim faaliyetleri diğer ülkelerden farklı olarak engelli öğrenciler için değil Türkiyede sığınmacı olarak bulunan Suriyeli vatandaşlar için uygulanmaya konulmuştur. Başlarda Suriyeli sığınmacıların geçici süreyle kalacakları hesaba katıldığından, kapsayıcı eğitim belirli bir alanla sınırlandırılmıştır. Sonrasında savaşın uzamasına bağlı olarak, geçici olarak

verilen bu eğitimlerin daha kapsamlı olmasına karar verilmiş ve 81 ilde uygulamaya konulmuştur. Bu öğrencilerin akranlarıyla aynı eğitim seviyesine getirilmesi için de Milli Eğitim Bakanlığı ile UNICEF'in işbirliği çerçevesinde 611 öğretmen eğitici eğitimi seminerlerine alınmıştır. Bu eğitimlerden başarılı olarak ayrılan öğretmenler, toplamda 36.412'in her birine 40 saatlik eğitimler düzenlemişlerdir (Öztürk ve diğ., 2017, s. 7). Bu geniş kapsamlı proje sebebiyle kapsayıcı eğitim başlığı sahada öğretmenler için „Suriyelilere yönelik yürütülen çalışmalar“ anlamına gelmeye başladı. Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı, eğitime katılmamış ya da eğitimi almamış ancak sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan öğretmenlerin faydalanması için “Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı”nı yayımlanmıştır. Böylelikle ülke insanı ve öğretmenler kapsayıcı eğitim kavramı ile tanışmışlardır.

UNESCO' ya Göre Kapsayıcı Eğitim UNESCO' ya göre kapsayıcı eğitim 3 temel üzerine konumlandırılmıştır:

1. *Eğitimsel gerekçe:* Kapsayıcı eğitimin bulunduğu okullarda standartlaştırılmış eğitim programı yerine farklılaştırılmış ve bireysel özelliklere göre planlanmış öğretim programları geliştirilmelidir. Bu şekilde yapılan planlar sayesinde her öğrenci de beklenen öğretilimsel gelişim sağlanmaktadır.

2. *Sosyal gerekçe:* Kapsayıcı eğitimin olduğu okullar sayesinde, toplum bireylerinin birbirlerine karşı adil, adaletli, hoşgörülü ve saygılı olduğu bir öğrenme ortamı oluşturacaktır. Kapsayıcı eğitim okullarından başlamak üzere bu yönde değişim için toplum bilinçlendirilecektir.

3. *Ekonomik gerekçe:* Kapsayıcı eğitim okullarından bireysel farklılıklara ve engel durumlarına göre öğretim yapılacağından ve her bir tür için ayrı okul planlamasına ihtiyaç duyulmadığından eğitim öğretim için harcanacak bütçe daha düşük olacaktır. Öğrenciler mevcut özelliklerine göre tercih ettikleri okullarda kendi akranlarıyla birlikte eğitim öğretim süreçlerine katılarak, okullardaki tüm etkinliklere tam katılım sağlamanın çözümleri üretilmelidir. Bunun için de ülkeler eğitim politikalarını, öğrenme ortamlarını, okulların kültürlerini, öğretim program ve uygulamalarını, öğrencilerin ilgi, yetenek, merak, bireysel ihtiyaç ile farklılıklarına göre dizayn etmelidirler. Bunlar yapıldığı takdirde, öğrenciler kendilerinden beklenen davranışsal özellikleri ve akademik başarı için konan hedefleri gerçekleştirebileceklerdir.

Kapsayıcı eğitim ve ayrımcılık

Kapsayıcı eğitim anlayışı, ayrımcılığı reddeder ve öğrenme ortamlarında ayrımcılığa dair her ne varsa bunların ortadan kaldırılması için gerekli tüm önlemlerin alınmasını ister. Ayrımcılık, okul ya da toplum içinde bulunan bazı inşalara haksız bir şekilde

farklı davranılması olarak ifade edilmektedir. Ayrımcılığa bakıldığında iki türünün olduğu görülmektedir. Bunlar: Doğrudan ve dolaylı ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır. Doğrudan ayrımcılık da bireyler; sahip oldukları inançları, dilleri, ırkları, renkleri ve cinsiyetleri ile alay edilmekte, hakarete uğramakta, nefret söylemleriyle baş başa kalmakta ve şiddete uğrayabilmektedirler. Okullarda ise; öğrenciler daha çok engelleri, renkleri, dilleri ve gelir düzeyleri sebebiyle ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bu tür öğrenciler daha çok akran gruplarına alınmamakta ve dışlanmaktadırlar. Dolaylı ayrımcılıkta ise, doğrudan ayrımcılıkta olan özellikler yoktur. Daha çok ima yoluyla bireyler dışlanmaktadır. Buna en güzel örnek kişinin, görmezden gelinmesi ve yok sayılmasıdır.

Ayrımcılığa neden olan en önemli faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Etnik Köken,
- Dini inanç,
- Sosyoekonomik düzey,
- Engellilik veya özel gereksinimler,

Genel olarak gerek doğrudan gerek dolaylı ayrımcılık, kapsayıcı eğitimin önündeki en büyük engellerden biridir ve ortadan kaldırılması ile öğrencilere eşit imkânlarla eğitim sunma olanağı verilebilir. Bundandır ki tüm öğrenme ortamlarında, tüm paydaşların ayrımcılıkla mücadele etmesi gerekir.

Kapsayıcı Eğitimin Yararları

Kapsayıcı eğitimden beklenen düzeyde yarar sağlanması için, dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesine yardımcı olacak tüm alt yapı unsurlarının hazırlanması ve öğretmenlerin eğitim hakkında mesleki gelişimlerinin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Kapsayıcı eğitimde normal gelişim gösteren öğrenciler, gelişim yetersizliği gösteren öğrencileri destekleyerek, gelişimlerine katkı sunmakta ve bu şekilde akran etkileşimini sağlamaktadırlar (Allen ve Cowdery, 2015). Kapsayıcı eğitim ortamlarında eğitim gören öğrenciler, ayrıştırılmış sınıflarda eğitim gören akranlarına göre daha hızlı bir şekilde iletişim, sosyal ve akademik becerilerini geliştirebilmektedirler (Hunt vd.,2007).

Bunların yanında kapsayıcı eğitimin şu yararları vardır:

- Engelli çocukların sahip oldukları engel durumlarına göre eğitim sistemi sunulur.
- Tüm çocukların gereksinimleri, ilgi ve meraklarına göre öğrenme ortamları düzenlenir.
- Eğitimde eşitlik ve hakkaniyet ilkelerine olanak sağlar.
- Eğitimde adillik ve adalet sağlanır.

- Eğitim ortamlarına ailelerin ve toplumun katılımı sağlanarak, destek vermelerinin önü açılır.
- Engelli öğrencilerin özgüvenini arttırarak, gelecek hayatlarında başarılı olmaları sağlanır. Engelli bireylerin istihdam yaratarak, kendi ayakları üzerinde durmalarına yardımcı olur.

Kapsayıcı eğitimde aşağıdaki hususlara dikkat etmemiz gerekir:

- Öğretim programını incelemek ve aynı konunun farklı biçimlerde nasıl öğretilbileceğine ilişkin yollar araştırmak
- Öğrencilerin her birinin ne şekilde öğrendiğini gözlemlemek ve öğrenciler arasındaki bu farklılıklara farklı öğretim yöntemleri kullanarak yanıt vermek.
- Bütün öğrencilerin bir arada çalışmasını ve öğrenme sürecine katılmasını sağlayacak şekilde sınıfları yönetmek.

Problem

Kapsayıcı eğitim, her öğrencinin bireysel ihtiyaçlarına uygun olarak eşit eğitim fırsatlarına erişimini hedefler. Ancak, Özbekistan'daki devlet okullarında kapsayıcı eğitimin uygulanmasında çeşitli zorluklar yaşanmaktadır. İlkokul öğretmenleri, hem pedagojik yeterlilikler hem de sistemsel eksiklikler nedeniyle kapsayıcı eğitime yönelik etkili stratejiler geliştirme konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bu durum, özel gereksinimli öğrencilerin eğitim hakkından tam anlamıyla yararlanamamasına yol açmaktadır.

Buna ilişkin aşağıdaki sorunlara kapsayıcı eğitimde rastlanmaktadır:

1. Öğretmenlerin Yeterlik Sorunları: Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda yeterli bilgiye ve beceriye sahip olmaması.
2. Eğitim Materyalleri ve Kaynak Eksikliği: Kapsayıcı eğitime uygun materyal ve kaynakların yetersizliği.
3. Fiziksel Mekânların Uygunsuzluğu: Devlet okullarındaki sınıfların fiziksel olarak kapsayıcı eğitime uygun olmaması.
4. Aile ve Toplum Desteği Eksikliği: Ailelerin ve toplumun kapsayıcı eğitime yönelik bilinç düzeyinin düşük olması.
5. Politik ve Yönetsel Sorunlar: Eğitim politikalarının yetersizliği ve yönetsel düzenlemelerin eksikliği.

Sorunlar

Yukarıda belirtilen problemlere ilişkin aşağıdaki sorunlar ortaya çıkmaktadır:

- Kapsayıcı eğitime yönelik öğretmenlerin bilgi ve beceri geliştirebileceği yeterli eğitim programlarının olmaması.

- Okullarda özel gereksinimli öğrenciler için yeterli destek hizmetlerinin sağlanamaması.
- Toplumda özel gereksinimli bireylere yönelik önyargıların devam etmesi.
- Eğitim sisteminin kapsayıcı eğitime yönelik yeterli altyapıyı sunamaması.

Amaç

Bu makalenin amacı, Özbekistan'daki devlet okullarında çalışan ilköğretim öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik karşılaştıkları sorunları belirlemek ve bu sorunların nedenlerini ortaya koymaktır. Ayrıca, kapsayıcı eğitimin daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi için öneriler sunmak ve eğitim politikalarına katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Araştırmanın Sayıltıları ve Sınırlılıkları

Sayıltılar (Varsayımlar)

Öğretmenlerin, araştırmada kullanılan görüşme sorularına dürüst ve samimi yanıtlar verdiği kabul edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulguların, Özbekistan'daki tüm devlet okullarında çalışan ilköğretim öğretmenlerinin genel durumunu yansıttığı varsayılmıştır.

Öğretmenlerin ifadelerini ve mevcut durumu objektif bir şekilde değerlendirdiği kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar (Kısıtlamalar)

Araştırma, yalnızca belirli bölgelerdeki devlet okullarını kapsamıştır;

Öğretmen Profili: Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyimleri, eğitim seviyeleri ve kapsayıcı eğitime yönelik bireysel yaklaşımları farklılık gösterebilir, bu da sonuçları etkileyebilir.

Öneri- Zaman Sınırlaması: Araştırma, belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmiş olup, daha uzun vadeli değişimlere dair bilgi sağlayamayabilir.

Veri Toplama Yöntemi: Anket ve görüşme gibi yöntemlerin kullanılması, katılımcıların ifadelerinin subjektif olmasına yol açabilir. Ayrıca, gözlem gibi farklı yöntemlerin eksikliği araştırmanın kapsamını sınırlayabilir.

Eğitim Politikalarının Değişkenliği: Özbekistan'daki eğitim politikalarının sürekli değişim ve gelişim içinde olması, araştırmanın bulgularının gelecekte geçerliliğini azaltabilir.

Tek Perspektif: Araştırma, daha çok öğretmenlerin görüşlerine odaklanmış olabilir. Aileler, öğrenciler ve yöneticilerin kapsayıcı eğitimle ilgili deneyimleri sınırlı düzeyde incelenmiş olabilir.

Bu sayıltı ve sınırlamalar, araştırmanın bulgularının yorumlanmasında dikkate alınmalı ve öneriler geliştirilirken bu unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuçlar

Öğretmenlerin Yeterlilik Eksikliği: Araştırma, Özbekistan'daki ilkokul öğretmenlerinin büyük bir kısmının kapsayıcı eğitime yönelik bilgi ve beceri açısından yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Kapsayıcı eğitimle ilgili öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarına erişiminde sınırlılıklar bulunmaktadır.

Okullarda kapsayıcı eğitime uygun materyaller, ders araç-gereçleri ve teknolojik desteklerin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu durum, öğretmenlerin farklı ihtiyaçları olan öğrencilere ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Devlet okullarının fiziksel altyapısı, özel gereksinimli öğrenciler için uygun değildir. Erişilebilirlik standartlarına uygun sınıf, asansör veya rampa gibi düzenlemeler eksiktir.

Toplum ve Ailelerin Bilinç Düzeyi: Toplumda ve ailelerde kapsayıcı eğitimin önemi konusunda farkındalık düşüktür. Önyargılar ve yanlış bilgilendirmeler, özel gereksinimli öğrencilerin eğitime dahil olma süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Politika ve Yönetimsel Destek Eksikliği: Eğitim politikalarının kapsayıcı eğitimle ilgili açık ve tutarlı düzenlemeler içermediği, ayrıca bu konuda yeterli bütçe ve yönetim desteğinin sağlanmadığı belirlenmiştir.

Öneriler

Kapsayıcı eğitimde dezavantajlı bireylerin, eşit, adil ve adaletli bir eğitim öğretim ortamından yararlanmaları, şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmamaları için aşağıdaki çalışmaların yapılması gerekmektedir:

1. Öğrenciler okullara değil, okullar öğrencilere uyumlarını sağlayacak öğrenme ortamları hazırlanmalı,
2. Öğrenciler arasında akran zorbalığı, dışlama ve ayrımcılık konularında rehber öğretmenler tarafından hazırlanacak sunumlarla akran birlikteliğinin sağlanması,
3. Okul ortamlarının dezavantajlı öğrencileri destekleyici okul iklimlerinin oluşturulması
4. Dezavantajlı öğrencilerle çalışmaya istekli ve gönüllü öğretmenlerin eğitim programlarına dâhil edilmesi ve istemeyen öğretmenlerin buna zorlanmaması,
5. Ülkede bulunan tüm iller arasında eşgüdüm sağlanarak, eğitimde iyi örneklerin yaygınlaşmasının önünün açılması ve bakanlığın buna rehberlik etmesi,
6. Kapsayıcı eğitim uygulamalarının sonucunda uygun değerlendirme ölçütleri ile gerekli değerlendirme ölçeklerinin hazırlanması,
7. Tüm ülkede hazırlanacak kamu spotu videoları ile dezavantajlı bireylere ilişkin farkındalığın oluşturulması çalışmalarının yapılması sağlanmalıdır.

8. Hizmet İçi Eğitim Programları:

- Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik bilgi ve becerilerini geliştirecek düzenli hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir.
- Bu eğitimler, öğretmenlerin farklı öğrenme ihtiyaçlarına yönelik pedagojik stratejiler geliştirmesine odaklanmalıdır.

9. Kaynakların Artırılması:

- Kapsayıcı eğitime uygun ders materyalleri, teknolojik araçlar ve kaynaklar geliştirilmelidir.
- Devlet, okullara kapsayıcı eğitimi destekleyecek bütçeler tahsis etmelidir.

10. Okul Altyapısının İyileştirilmesi:

- Devlet okullarının fiziksel altyapısı, özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Erişilebilir sınıflar, rampalar, asansörler ve özel öğrenme alanları inşa edilmelidir.

11. Aile ve Toplum Bilinçlendirme:

- Kapsayıcı eğitim konusunda toplumda farkındalık kampanyaları düzenlenmeli, ailelerin bu süreçte aktif rol alması teşvik edilmelidir.
- Aileler, özel gereksinimli çocuklarının eğitimi konusunda bilgilendirilmeli ve desteklenmelidir.

12. Eğitim Politikalarının Güçlendirilmesi:

- Kapsayıcı eğitimle ilgili net ve kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturulmalıdır.
- Eğitim politikalarında

Kapsayıcı eğitim, öğrencilerin engel durumlarına, dinlerine, dillerine, cinsiyetlerine, ekonomik durumlarına ve ırklarına hiç bakmadan herkese eşit bir eğitim ortamını sağlamayı hedeflemektedir. Eğitim ve eğitim ortamlarında eğitim alan öğrencilerin farklılıklarının birer zenginlik kaynağı olarak kabul edilmesi, eğitim stratejileri ile programların buna uygun olarak hazırlanması ve uygulanması yerinde olacaktır. Ülkelerin eğitimsel, sosyal ve ekonomik durumlarına göre planlayacakları kapsayıcı eğitim sayesinde birçok birey insani bir hayat standardına sahip olacaktır. Bu standartları yakalamak için büyük bir engel olan ayrımcılıkla da mücadele edilmelidir. (Nuray D, İsmail G ve b. 2023)

Sınırlılıklar ve Varsayımlar

Varsayımlar

1. Öğretmenlerin Görüşlerinin Doğruluğu

Bu çalışmada, ilköğretim öğretmenlerinin kapsayıcı eğitim ile ilgili paylaştıkları görüşlerin ve deneyimlerin samimi ve gerçekçi olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım,

elde edilen bulguların güvenilirliğini artırmayı hedeflemektedir (Kaynak: Florian ve Black-Hawkins, 2011).

2. Kapsayıcı Eğitimin Önemi

Kapsayıcı eğitimin Özbekistan eğitim sisteminin modernleşmesi için gerekli olduğu kabul edilmektedir. Eğitimde eşitlik ve adalet, ulusal reform süreçlerinin merkezinde yer aldığı varsayılmıştır (Kaynak: UNESCO, 2020).

3. Kaynak ve Destek Beklentisi

Devlet ve diğer paydaşların, kapsayıcı eğitimi desteklemek amacıyla öğretmenlere uygun kaynaklar, materyaller ve mesleki eğitim sağlayacağı varsayılmaktadır. Ancak bu varsayım her zaman pratikte karşılık bulmamaktadır (Kaynak: Loreman ve Deppeler, 2010).

Sınırlılıklar

1. Kaynak Yetersizliği

Özbekistan'da kapsayıcı eğitim için gereken fiziksel ve pedagojik materyallerin eksikliği, öğretmenlerin bu sistemi uygularken yaşadığı en büyük zorluklardan biridir. Eğitim teknolojisi ve özel materyaller gibi desteklerin yetersizliği uygulamayı sınırlamaktadır (Kaynak: Ainscow ve Miles, 2008).

2. Öğretmen Eğitimi Eksikliği

Literatür, Özbekistan'daki öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığını göstermektedir. Özellikle öğretmen yetiştirme programlarının bu alanda yetersiz olması, uygulamayı zorlaştırmaktadır (Kaynak: Florian ve Black-Hawkins, 2011).

3. Toplumsal Önyargılar

Toplumda engelli bireylere yönelik yerleşik önyargılar, kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde uygulanmasını engellemektedir. Bu durum, öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz etkileyebilmektedir (Kaynak: Avramidis ve Norwich, 2002).

4. Coğrafi ve Bölgesel Farklılıklar

Kırsal ve kentsel bölgelerdeki altyapı ve kaynak farklılıkları, kapsayıcı eğitimin uygulanabilirliğini sınırlandırmaktadır. Kırsal alanlarda öğretmenler, daha fazla engel ve kaynak eksikliğiyle karşılaşmaktadır (Kaynak: UNESCO, 2020).

5. Zaman Kısıtlamaları

Eğitim reformlarının uzun vadeli etkilerini ölçmek için zaman sınırlıdır. Özbekistan'da kapsayıcı eğitimin etkili bir şekilde analiz edilebilmesi, politikaların uygulanma sürecinin uzun vadeli gözlemlerle desteklenmesini gerektirir (Kaynak: Rouse, 2008). Bu sınırlamalar, çalışmanın kapsamını belirlemekle kalmayıp, gelecekteki araştırmalara yön verecek bir çerçeve oluşturmaktadır.

Tanım

Kapsayıcı eğitim, her bireyin farklılıklarına rağmen eşit öğrenim olanaklarına erişmesini sağlamak amacıyla tüm eğitim sistemlerini dönüştürmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu eğitim modeli, yalnızca engelli bireyleri değil, öğrenme güçlüğü çeken, ekonomik olarak dezavantajlı gruplardan gelen veya kültürel farklılıklar nedeniyle ayrımcılığa uğrayan tüm bireyleri kapsar. Temel hedefi, öğrencilerin fiziksel, sosyal ve akademik olarak ortak bir öğrenme ortamında desteklenmesi ve bireysel potansiyellerini en üst düzeye çıkaracak şekilde eğitilmesidir.

Kapsayıcı eğitimin temel ilkeleri, ayrımcılığı ortadan kaldırma, farklılıkları bir zenginlik kaynağı olarak görme ve eğitim ortamını tüm bireyler için erişilebilir kılma üzerine kuruludur. Bu, öğretmenlerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak esnek yöntemler geliştirmesini ve toplum genelinde eşitlikçi bir bakış açısının yaygınlaştırılmasını gerektirir.

Özbekistan'da kapsayıcı eğitim, özellikle ilkökul düzeyinde, eğitim reformlarının bir parçası olarak önem kazanmıştır. Ancak bu uygulama sürecinde, öğretmenlerin sınıf içi yöntemlerden toplumsal önyargılarla mücadeleye kadar birçok zorlukla karşılaştığı gözlemlenmektedir. Öğretmenlerin, hem bireysel farklılıkları dikkate alarak eğitim verme sorumlulukları hem de bu yaklaşımı destekleyen uygun kaynaklara erişim eksikliği nedeniyle görevlerini tam anlamıyla yerine getirmekte zorlandığı belirtilmektedir.

Kapsayıcı eğitimin tam anlamıyla uygulanabilmesi için, öğretmenlerin bu süreçte özel bir eğitimden geçirilmesi, kaynakların artırılması ve eğitim politikalarının toplumsal farkındalık yaratacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Özbekistan'da bu modelin geliştirilmesi, yalnızca eğitim alanında değil, toplumsal eşitlik ve bütünleşme açısından da büyük bir dönüşüm potansiyeli taşımaktadır.

Kaynaklar:

1. Kapsayıcı eğitim
https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/kapsayici_egitim
2. Müge Ayan Ceyhan (2016). Kapsayıcı EĞİTİM: OKUL PRATİKLERİ, ÖĞRETMEN İHTİYAÇLARI.
3. Kapsayıcı Eğitimin Dünü, Bugünü, Yarını ve Öğrenme Ortamlarına Yansımaları. International Journal of Social and Humanities Sciences Research. 2023. Nuray Danış, İsmail Güneş, Kemal Tektaş, vd..
4. Hunter, S. T., Bedell, K. E., & Mumford, M. D. (2007). Climate for creativity. A quantitative review. Creativity Research Journal, 19, 69–90.

5. Mac Ruairc, G. (2013). Including Who? Deconstructing the Discourse. Leadership for Inclusive Education (s. 9-18). Brill Sense).
6. Öztürk, M., Tepetaş Cengiz, G.Ş., Köksal, H. ve İrez, S. (2017). Sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenler için el kitabı. (Ed.: Semih Aytekin). MEB Yayınları.
7. UNESCO (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education Salamanca, Spain, UN.
8. UNESCO (2000). The Dakar Framework for Action. UNESCO.
9. UNESCO (2005). Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. UNESCO.
10. UNICEF (2012). The right of children with disabilities to education. A rights-based approach to inclusive education. Ekim 2015'te erişildi: http://www.unicef.org/ceecis/IEPositionPaper_ENGLISH.pdf